

Нака К. Никшић
Универзитет у Београду
Учитељски факултет Београд
Наставно одељење Нови Пазар

УДК 37.011.33:78 Ђатовић С.
DOI 10.46793/Uzdanica20.1.259N
Оригинални научни рад
Примљен: 1. март 2023.
Прихваћен: 26. мај 2023.

МЕТОДИЧКА ПРИМЕНЉИВОСТ ИНСТРУМЕНТАЛНИХ КОМПОЗИЦИЈА СУЛЕЈМАНА ЂАТОВИЋА У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Айспиракџи: Сулејман Ђатовић Суља, музички педагог, мелограф и композитор, стварао је инспирисан народним песмама новопазарског краја. У његовом стваралачком опусу наилазимо на две збирке хорских и једну збирку инструменталних композиција, под називом *Пешићерски мојиви*, *Албум композиција за кларинет и клавир*. Иако су композиције овог албума настајале и јавно извођене у дугом временском периоду, збирка је објављена тек 2001. године. Стручној јавности је представљена са аспекта музичке теорије 2017, а студијски снимљена 2018. године. Међутим, никада није вреднована са аспекта музичке педагогије.

Циљ рада је представљање инструменталних композиција Сулејмана Ђатовића и утврђивање њихове методичке применљивости у настави музичке културе у основној општеобразовној школи. У раду смо користили методу анализе садржаја. Резултати су показали да су све инструменталне композиције Сулејмана Ђатовића методички применљиве у активности слушања музике од првог до осмог разреда основне општеобразовне школе и да, у зависности од структуре, могу бити полазна основа наставницима при избору композиција за слушање у функцији опажања средстава извођења, изражајних компонената музике, повезивања звучних могућности инструмената са карактером дела, облика, имитације као начина грађења облика и народног стваралаштва као инспирације. Овај рад треба да допринесе унапређењу наставе музичке културе у Србији и да подстакне музичке педагоге на слична истраживања.

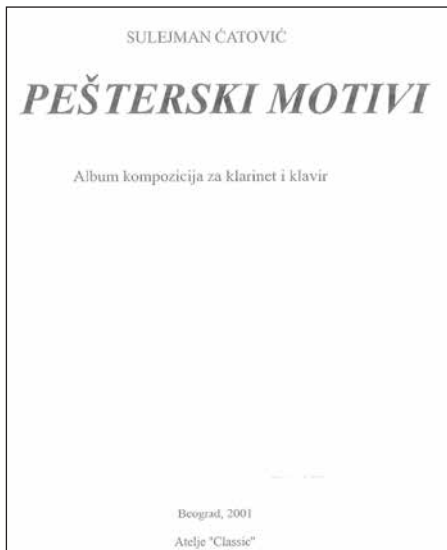
Кључне речи: Сулејман Ђатовић, инструменталне композиције, слушање музике, музички садржаји.

УВОД

Збирка композиција *Пешићерски мојиви*, *Албум композиција за кларинет и клавир* композитора Сулејмана Ђатовића објављена је 2001. године у издању Атељеа „Classic” из Београда (Слика 1). Одређене композиције из ове

збирке су награђене¹ и јавно извођене још за композиторовог живота (Ћатовић 2001), али и касније, након његове смрти (Концерт сећања на Сулејмана Ћатовића, 2010; Концерт наставника школе основног музичког образовања, 2015; (Недељковић 2012)). Са аспекта науке први пут су вредноване седам година након његове смрти (Никшић 2017), а студијски снимљене и публиковане 2018. године, у оквиру пројекта „Пештерски мотиви, Албум композиција за кларинет и клавир композитора Сулејмана Ћатовића”². Композиције овог албума су након реализације поменутог пројекта постале доступне јавности и у дигиталној форми, у виду CD-а (Никшић, Пучић 2018), и тиме, између осталог, постале и потенцијални садржај у настави музичке културе у основним општеобразовним школама (Слика 2).

Слика 1. Предње корице збирке

Слика 2. Предње корице CD-а

У упутству за дидактичко-методичко остваривање програма за све разреде основне општеобразовне школе наставницима је дата могућност да,

¹ Ћатовић је са композицијом „Мала пасторала”, према казивању Ђенадера, 1959. године, на конкурс за инструменталну композицију (немамо података о ком је конкурс конкретно реч), освојио „другу, једину додељену награду, а успех је поновио и следеће године [није јасно да ли је конкурисао са истом или неком другом композицијом, примедба Н. Н.]” (Ћатовић 2001: 2).

² Пројекат „Пештерски мотиви, Албум композиција за кларинет и клавир композитора Сулејмана Ћатовића”, уз материјалну подршку Министарства културе и информисања Републике Србије (конкурс за националне мањине) реализовао је КУД младих Нови Пазар у периоду 2018–2021, бр. 481.

поред препоручених, у обиму до 30%, користе и друге садржаје који су примерени могућностима ученика, те захтевима и исходима програма (Програми наставе и учења за први, други, трећи, четврти, пети, шести, седми и осми разред основног образовања и васпитања, 10/2017; 15/2018; 16/2018; 5/2019; 11/2019). Сходно томе, у намери да представимо инструментално стваралаштво Сулејмана Ћатовића, те утврдимо да ли су његове композиције из збирке *Пешићерски мојиви, Албум композиција за кларинет и клавир* методички применљиве у настави музичке културе у основној општеобразовној школи, конкретно, активности слушање музике, кренули смо у теоријско истраживање. До резултата смо дошли методом анализе садржаја релевантних извора из области музичке педагогије и актуелних програма наставе и учења I–VIII разреда основне општеобразовне школе, те стилском анализом самих композиција. Циљ овог рада је унапређење наставе музичке културе и подстицање музичких педагога на даља истраживања овог типа.

СУЛЕЈМАН ЋАТОВИЋ, БИОГРАФИЈА

Веома је мало писаних извора из којих можемо доћи до података о композитору Сулејману Ћатовићу званом Суља (Слика 3, 4). Наилазимо на различите податке о години његовог рођења. У Матичној књизи деце у Дечјем дому „Тршо” у Новом Пазару стоји да је Сулејман Ћатовић рођен 1929. у Сјеници (ИАНПа), док у Матичној књизи запослених у Учитељској школи „25. мај” у Новом Пазару стоји да је рођен је 13. 11. 1931. године (ИАНПб). Отац Зефир је по занимању био кафеџија, а мајка Шерифа (рођена Софтић) шнајдерка (ИАНПа). Био је најмлађе дете. Мајку је изгубио када је имао свега три, а отац са девет година. Старија сестра се удала и рано отишла из родитељске куће, а брат се почетком Другог светског рата придружио партизанима и погинуо 1943. године. Сулејман и његова друга сестра остали су да живе са баком по оцу све до њене смрти 1943. године³ (Рајшић 1987). Када је Сјеница ослобођена, Сулејман Ћатовић је упућен у Дом за ратну сирочад

³ Претпостављамо да је Сулејман Ћатовић имао тешко, али узбудљиво детињство. Један његов доживљај био је инспирација писцу Алекси Микићу да напише кратку причу „Њемачко оружје” која се нашла у босанскохерцеговачким и црногорским читанкама: „Често су небом изнад Санцака наилазили савезнички авиони. Нијемци су тада увијек бјежали из варошице и крили се по шумицама у зеленом грмљу. Једног дана савезнички авиони почели су да круже изнад Сјенице и да бацају бомбе. Нијемци су се разбјежали куд који, тражећи што сигурније склониште. Побјегли су и Нијемци који су становали у кући дјечака Суље Ћатовића. Иза њих је остало сандуче са муницијом и једна пушка. Кад је узбуна прошла и Нијемци су се вратили, ни пушке ни муниције није било. – Гдје је пушка? – питали су Нијемци малог Суљу. Он је слегнуо раменима и одговорио: – Не знам, и ја сам бјежао. – Убрзо су Нијемци отишли, а у варошицу су дошли партизани. Суља је извадио пушку испод пода, гдје ју је био сакрио, и предао партизанима. Касније су о томе и новине писале” (према: Рајшић 1987: 4).

Слика 3. Сулејман Ђатовић Суља

Слика 4. Сулејман Ђатовић Суља са хором

„Тршо” у Новом Пазару, где је примљен 20. 11. 1945. године (ИАНПа). Одатле је отпуштен 27. 03. 1946. године (ИАНПа) и са још неколико дечака послат у место Страхов код Прага, у данашњој Чешкој⁴. Из доступних извора да се увидети да је у Страхову учио занат, али и виолину⁵. Тамо је остао до Резулције Информбироа 1948. године (документ којим је Информбиро осудио Комунистичку партију Југославије због одбијања да се подвргне директивама СССР-а)⁶. Тек неколико година након повратка у земљу, 1952. године, уписује теоретски смер у Музичкој школи „Станковић” у Београду и завршава га школске 1955/56. године (Крајчић 1981)⁷. Године 1956. уписује Музичку академију у Београду, где је студирао у класи професора Александра Обрадовића, а предавали су му и Никола Херцигоња, Душан Сковран, Марко Тајчевић и Енрико Јосиф (Ђенадер 2010). Академију је завршио 1961. године

⁴ У једном разговору са новинаром Сулејман Ђатовић каже: „Био сам у Страковици код Прага” и „Улицама Стракова прошли смо са нашом заставом” (Рајшић 1987). Међутим, увидом у географску карту запажамо да у близини Прага нема места са овим називима, те претпостављамо да је реч о месту Страхов, а да је до ових варијанти у називу места дошло услед грешке у изговору од стране Сулејмана Ђатовића или погрешног бележења од стране новинара.

⁵ Ђатовић у интервјуу Рајшићу наводи да се у Страхову код Прага налазила фабрика оружја и алатних машина. Он каже: „Ту сам почео да учим за алтничара. Истовремено, чим смо дошли у дом [...] професор музике Франтишек Салдом проверио је све нас Југословене и код оних који су имали слуха предлагао које инструменте да вежбају. Мени је одредио виолину. Све је текло лепо” (Рајшић 1987: 4).

⁶ У једном новинском чланку Ђатовић каже следеће: „Ту је све било лепо до избијања Резолуције ИБ-а. Са резолуцијом је дошло и врбовање. Да останемо, да немамо куд у Југославију, да је у Југославији хаос, да је КПЈ издала раднички покрет... Међутим, ми смо сви одлучили да се вратимо. Недељу дана нам нису дали да излазимо. Свуда около била је војска. Храну нам доносили у дом и онда смо коначно кренули назад у Југославију. Улицама Стракова прошли смо са нашом заставом. Доста људи дошло је да нас испрати. Било је ту и суза. Чеси су добар народ, они су велики пријатељи Југославије” (Рајшић 1987: 4).

⁷ У једном интервјуу Сулејман Ђатовић каже следеће: „Недоумица да ли бити алатничар или се посветити музици трајала је пар година. Онда дефинитивно опредељење и упис на Средњу музичку школу ’Станковић’” (Рајшић 1987: 4).

(ИАРНПб). По завршетку студија радио је као професор музичке културе у Учитељској школи „25.мај” у Новом Пазару (ИАРНПб), а затим као просветни инспектор Крагујевачког округа. Године 1965. почиње да ради у Учитељској школи „Вук Караџић” у Убу, а нешто касније и у Гимназији (Ђенадер 2010). У Учитељској школи у Убу формира оркестар и хор, а 1977. године и Школу основног музичког образовања „Петар Стојановић”. Њен директор био је у два наврата – од оснивања до 1991. године, и од 1994. до 1997. године, када одлази у пензију (Ђенадер 2001; 2010). Умро је у Убу 2010. године.

ПЕШТЕРСКИ МОТИВИ, АЛБУМ КОМПОЗИЦИЈА ЗА КЛАРИНЕТ И КЛАВИР

Сулејман Ћатовић се, поред педагогије, бавио мелографским радом и компоновањем⁸. Његов дугогодишњи рад са хором резултирао је компоновањем и објављивањем двеју збирки хорских композиција – *За њором вода стицудена*, *Народне њесме из Санџака* и *Свака њица њн’јездо има*, *Народне њирске њјесме из Санџака* које су прожете мелодијама, хармонијама и ритмовима новопазарског краја. Збирку *За њором вода стицудена*, *Народне њесме из Санџака* објавили су Самоуправна интересна заједница културе Сјеница и Савез аматера Србије 1985. године. У њој се налази укупно 18 композиција за двогласни женски хор, двогласни мушки и мешовити хор (Ћатовић 1985; Никшић 2017). Збирку *Свака њица њн’јездо има*, *Њирске народне њјесме из Санџака* такође је објавила Самоуправна интересна заједница културе Сјеница 1989. године. Она представља измењено и допуњено издање збирке *За њрагом вода стицудена*, *Народне њесме из Санџака*. Састављена је од 24 композиције за женски двоглас, женски четвороглас и мешовити хор. Посматрајући Ћатовићеве хорске композиције можемо увидети да су све обраде народних песама новопазарског краја (изузетак чини „Њјесма о Сјеници”, оригинал-

⁸ На прикупљање песама новопазарског краја и компоновање подстицали су га певач народних песама Хамдија Шахинпашаић и „омиљени професор” Миодраг Васиљевић (Ћатовић 1989: 3). Говорећи о народној песми родног краја и одрастању са њом Ћатовић истиче: „Слушао сам је од малена у разним извођењима, саму или праћену инструментима. С њом сам се срео у родном дому као најмлађе дете својих родитеља, најпре у гласу своје сестре која је певала док је спремала кућу, а онда и у гласу старијег брата. Док је у певању сестре било пуно неке нејасне сете помешане с младалачким полетом, у певању брата била је изражена љупка музикалност посебно однегована, што се могло објаснити његовим наступима на забавама приређиваним у крају [...] Осим тога, слушао сам певање многих девојака и младића у суседству и касније даље од њега. То је било веома музикално и осећајно певање, лако се памтило, па сам и сам, кријући од других, певао у часовима самоће и игре. Када сам толико одрастао да сам се смео удаљити од куће, срео сам се са певањем у пратњи оркестра које ме је необично одушевило. Нарочито ми се урезало у сећање свирање тамбурашких оркестара Његош’ и Гајрет” (Ћатовић 1989: 3).

на композиција у форми оде, коју је написао на текст земљакиње Фатиме Муминовић). Према Ђатовићевим речима, мелодијске линије ових песама су „савршена синтеза музике и поезије” и „не допуштају измене” (Ђатовић 1989: 3). Големовић, говорећи о овим хорским композицијама, истиче да „корекције, одн. уметнички ’захвати’ које С. Ђатовић предузима да би народне песме прилагодио хору, често су незнатни те нам се оне представљају у свом мање-више изворном виду” (Големовић 1985: 2). Ђатовић је писао хорске композиције хомофоним стилем, а додавањем гласова народној мелодији желео је да постигне „изразито сазвучје” које има „латентан однос према њој” (Ђатовић 1989: 4).

Радећи у Школи основног музичког образовања „Петар Стојановић” у Убу Сулејман Ђатовић је уочио „евидентан недостатак литературе за кларинет”, те је „на иницијативу и подстрек” наставника кларинета Милоша Живића компоновао збирку *Пешићерски мотиви, Албум композиција за кларинет и клавир* (Ђенадер 2001: 2). Ова збирка садржи укупно седам композиција, од тога пет композиција за кларинет и клавир, једна за два кларинета и клавир и једна за четири кларинета (Табела 1; Слика 5, 6). Ове композиције су, баш као и композиције за хор, инспирисане народним музичким наслеђем краја у коме је поникао. У њима Ђатовић третира народну песму на два начина. Први начин је тај да у скоро неизмењеном облику преузима мелодију песама новопазарског краја, тако што мелодију доноси кларинет, а у клавиру се јавља акордска пратња. То су композиције „Народна из Санџака”, „Снијег паде” и „Телал виче”. Другу групу композиција, уметнички далеко вреднијих, чине оне у којима Ђатовић доноси оригиналну тему у духу народне музике. То су композиције „Пештерска пасторала”, „Песма пастира”, „Мала пасторала” и „Пештерски мотиви”. Карактеристика ових композиција јесте лирска атмосфера, понекад нарушена драмским моментима, а клавирска пратња је ненаметљива, обogaћена савременим акордским склоповима и мотивски занимљивим прелазима.

Табела 1. Композиције у збирци *Пешићерски мотиви, Албум композиција за кларинет и клавир*

Редни број	Назив композиције	Страна
1.	„Пештерска пасторала”	3
2.	„Народна из Санџака”	5
3.	„Снијег паде”	8
4.	„Песма пастира”	13
5.	„Мала пасторала”	16
6.	„Телал виче”	22
7.	„Пештерски мотиви”	24

Слика 5. Садржај збирке

PEŠTERSKI MOTIVI	
Pešterska pastorala	3
Narodna iz Sandžaka	5
Snijeg pada	8
Pesma pastira	13
Mala pastorala	16
Telal viđe	22
Pešterski motivi	24
Dodatak	25

Слика 6. Садржај CD-а

АНАЛИЗА КОМПОЗИЦИЈА ЗБИРКЕ ПЕШТЕРСКИ МОТИВИ, АЛБУМ КОМПОЗИЦИЈА ЗА КЛАРИНЕТ И КЛАВИР СА АСПЕКТА АКТИВНОСТИ СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Слушање музике је активност која је заступљена у настави музичке културе у свим разредима основне школе (Програм наставе и учења 10/2017; 15/2018; 16/2018; 5/2019; 11/2019). Слушањем вокалних, инструменталних и вокално-инструменталних садржаја различитог садржаја и карактера ученици се, кроз дужи временски период, оспособљавају да опажају средства извођења (глас, инструмент, састав), разликују гласове и инструменте по боји, уочавају звучне могућности инструмената, изражајна средства и облик (распоред и међусобни однос одсека у музичком делу) у примерима за слушање, описују осећања у вези са слушаном музиком, повезују карактер слушаног дела са избором инструмената и музичким изражајним елементима, уочавају теме и мотиве.

Опажање средстава извођења започиње већ у првом разреду основне школе, те се ученици од првих школских дана, уз зналачко вођење наставника методским поступком у раду на слушању музике, кроз етапе, глобално (припрема за први сусрет са одабраном композицијом, слушање композиције у целини, спонтано реаговање на музички доживљај, разговор о делу, припрема за селективно слушање), селективно (постепено препознавање и опажање средстава извођења, елемената музичког израза, делова и односа делова у слушаној композицији, те припрема за поновно слушање дела у целини) и глобално слушање вишег нивоа (слушање композиције у целини, изражавање утисака и стварање критичког става) (Стојановић 1996), оспособљавају да

разликују певање од свирања, певање са свирањем, појединачно и заједничко вокално или инструментално извођење, да разликују певање дечјег, женског, мушког гласа, дечјег и хора одраслих, те звук и изглед инструмената. Од трећег разреда надаље, ученици почињу да повезују изражајне компоненте музике (темпо, динамику, метро-ритмичку структуру) са карактером слушане композиције и звучним могућностима инструмента. Већ до петог разреда ученици уочавају основне карактеристике музичког стваралаштва у различитим епохама, националне игре у делима уметничке музике и инструмент или групу инструмената према врсти композиције у оквиру датог музичког стила, те повезују њихове звучне могућности са карактером слушаног дела (Програми наставе и учења од првог до осмог разреда). Препоручени садржаји су примери народне музике, вокалне, вокално-инструменталне и инструменталне композиције домаћих и страних аутора, те музика из филмова.

Критеријуми за избор композиција за слушање су принцип поступности и систематичности и музичко-естетска вредност дела (Стојановић 1996). У том смислу, за увођење ученика у слушање музике бирају се једноставне кратке композиције, а затим се, постепено, слушају и оне сложенијег садржаја и нешто дужег трајања. На самом почетку музичке наставе слушају се вокални и вокално-инструментални примери, јер текст олакшава разумевање музичког садржаја. Непосредно затим, још у првом разреду основне школе, слушају се примери уметничке музике и то прво кратке инструменталне композиције програмске⁹, а од трећег разреда нешто дуже композиције програмске и апсолутне музике¹⁰, као и примери музике из филмова (Програм наставе и учења за трећи, четврти, пети, шести, седми и осми разред основног образовања и васпитања, 10/2017, 15/2018, 16/2018, 5/2019, 11/2019). Након анализе композиција из збирке *Пешћерски мойџиви, Албум композиција за кларинет и клавир* и сагледавања методичких и програмских захтева у области слушање музике можемо констатовати следеће.

1. „Пешћерска пасторала” је кратка композиција за кларинет и клавир у трајању од 1’ 37”. Прва четири такта доноси клавир и он нас уводи у атмосферу дела. Кларинет почиње од 5. такта и доноси оригиналну мелодију (Пример 1). Назив композиције – „Пешћерска пасторала” упућује нас на то да је композитор њоме желео да прикаже живот пастира Пешћерске висоравни¹¹. Премда се ова композиција због трајања може слушати у првом и другом

⁹ Програмска музика обухвата „музичка дела инспирисана и створена на основу извесног садржаја из области легенде, литературе, историје, других уметности или природних појава. С тим у вези, програмска дела увек носе наслов из којег се види садржај, слика или расположење обрађено у делу” (Сковран 1963: 440).

¹⁰ Апсолутна музика је „инструментална музика без програма или програмног наслова (фуга, симфонија, концерт, гудачки квартет, соната)” (Кос 1963: 53).

¹¹ Пасторала је „књижевно, сликарско или музичко дело које на идиличан начин приказује живот пастира у природи” (РСЈ 2018: 879).

разреду основне школе, због појма 'пасторала' у њеном називу потребно ју је слушати у трећем и четвртном разреду. На њој ученици могу уочити средство извођења и повезати карактер дела са изражајним елементима и инструментима.

Пример 1. Мелодија у кларинету (Ћатовић 2001: 3)

The image displays a musical score for two instruments: Clarinet (Cl.) and Piano (Pno.). The score is written in 3/4 time and B-flat major. It is divided into two systems. The first system shows the Clarinet part starting with a melodic line marked 'p' (piano) and the Piano accompaniment with chords and a bass line. The second system continues the melodic and accompaniment parts.

2. „Народна из Санцака” је такође композиција за кларинет и клавир краћег трајања (1’ 17”). Играчки карактер ове композиције упућује на то да је Сулејману Ћатовићу инспирација за ову композицију највероватније била народна игра из краја у коме је порастао. На самом почетку композиције налази се увод од 8 тактова који је додељен клавиру. Кларинет се појављује од 9. такта и доноси потпуно нови тематски материјал. Њеним слушањем ученици ће моћи да уоче инструменте, да повежу њихове звучне могућности са веселим и играчким карактером композиције, те да уоче мелодију и ритам народне игре на самом њеном почетку (Пример 2).

Пример 2. Ритам игре на почетку композиције (Ђатовић 2001: 5)

Andantino

Clarinet in B \flat

Piano

p *mp*

3. Сулејман Ђатовић је композицију „Снијег паде” компоновао инспирисан истоименом народном песмом. Она је такође намењена кларинету и клавиру и траје 3’ 49”. Композицију чине четири велике целине АБА1Б1 (А1 и Б1 су измењено поновљени А и Б део). А део је у темпу *Andante*, Б у темпу *Allegretto*, А1 у темпу *Comodo* и Б1 у темпу *Allegretto*. Ученици на композицији „Снијег паде”, поред средстава извођења и мелодије народне песме у деоници кларинета (Пример 3), могу уочити карактер, темпо, распоред и међусобни однос одсека у музичком делу.

Пример 3. Мелодија народне песме у кларинету (Ђатовић 2001: 8)

Comodo cantabile

B \flat Cl.

Pno.

p

4. Композиција „Песма пастира” траје 3’ 56”. Чине је три дела, АБА. А део је у темпу *Comodo*, Б *Allegretto* (Пример 4) и А такође *Comodo* (дословно поновљен први део). Ученици слушајући ову композицију могу да опазе средство извођења, делове и њихове међусобне односе и повежу карактер дела са изражајним елементима и инструментима.

Пример 4. Темпо и мотивски материјал Б дела (Ћатовић 2001: 14)

The image shows a musical score for B-flat Clarinet (B♭ Cl.) and Piano (Pno.). The tempo is marked "Allegretto". The key signature has one sharp (F#). The B♭ Cl. part starts with a melody in the treble clef, marked *mf*. The Piano part consists of two staves: the right hand in the treble clef and the left hand in the bass clef. The right hand has chords and arpeggiated figures, marked *mf*, *p*, and *mf* respectively. The left hand has a simple accompaniment pattern.

5. „Мала пасторала” је композиција за кларинет и клавир у трајању од 4’ 14”. Облика је АБА1. А део је *Andantino* (Пример 5), Б *Moderato* (Пример 6), а А1 опет *Andantino* и представља измењено понављање А дела. У овој композицији је, поред средстава извођења, могуће опазити карактер, темпо, распоред и међусобни однос одсека.

Пример 5. Почетак А дела (Ћатовић 2001: 16)

The image shows the beginning of a musical score for Clarinet in B-flat (Clarinet in B♭) and Piano (Piano). The tempo is marked "Andantino" with a metronome marking of 96 (♩ = 96). The key signature has one sharp (F#). The Clarinet part is in the treble clef and is mostly silent, with a few notes in the first measure. The Piano part consists of two staves: the right hand in the treble clef and the left hand in the bass clef. The right hand has chords and a triplet, marked *mf*. The left hand has a simple accompaniment pattern with a triplet.

Пример 6. Почетак Б дела (Ђатовић 2001: 19)

Moderato (♩ = 88)

Vb Cl.

Pno.

f

6. „Телал виче” је композиција за два кларинета и клавир у трајању 2’ 30”. Облика је АБА. А (Пример 7) и Б (Пример 8) део доносе различити тематски материјал, док је трећи део дословно поновљен први део. У њој је могуће опазити средство израза, мелодију истоимене народне песме, као и делове.

Пример 7. Почетак А дела (Ђатовић 2001: 22)

Vb Cl.

Pno.

Пример 8. Почетак Б дела (Ђатовић 2001: 23)

Musical score for Example 8, showing the beginning of Part B. It features a B♭ Clarinet (B♭ Cl.) and Piano (Pno.) parts. The B♭ Cl. part starts with a melodic line in G major, marked with a '2.' and a 'Fine' instruction. The Pno. part provides harmonic support with chords in the right hand and bass notes in the left hand, also marked with a '2.' and a 'Fine' instruction.

7. „Пештерски мотиви” је композиција за четири кларинета у трајању од 2’ 41”. Облика је АБ. Делови А (Пример 9) и Б (Пример 10) су тематски потпуно различити. На овој композицији ученици могу уочити карактер, делове и имитацију као начин грађења облика, што ову композицију опредељује за слушање у старијим разредима основне општеобразовне школе.

Пример 9. Почетак А дела (Ђатовић 2001: 24)

Musical score for Example 9, showing the beginning of Part A. It features four Clarinet parts in B♭ (Clarinets in B♭ 1, 2, 3, and 4). The score is in 3/4 time and starts with a piano (*p*) dynamic. The parts are arranged in a four-part setting, with each part having a unique melodic line.

Пример 10. Почетак Б дела (Ђатовић 2001: 26)

The image shows a musical score for four clarinets, labeled Cl. 1, Cl. 2, Cl. 3, and Cl. 4. The tempo is marked 'Larghetto'. The music is in 4/4 time. The first staff (Cl. 1) starts with a quarter note G4, followed by quarter notes A4, B4, and C5. The second staff (Cl. 2) starts with a quarter note G4, followed by quarter notes A4, B4, and C5. The third staff (Cl. 3) starts with a quarter note G4, followed by quarter notes A4, B4, and C5. The fourth staff (Cl. 4) starts with a quarter note G4, followed by quarter notes A4, B4, and C5. The score continues with various rhythmic patterns and dynamics.

ЗАКЉУЧАК

Композитор Сулејман Ђатовић Суља аутор је две збирке хорских композиција – *За јором вода ситудена*, *Народне пјесме из Санцака* и *Свака пјица њ'јездо има*, *Народне лирске пјесме из Санцака*, и једне збирке инструменталних композиција под називом *Пешићерски мотиви*, *Албум композиција за клавир и кларинет*. Збирка *Пешићерски мотиви*, *Албум композиција за клавир и кларинет* садржи седам композиција, од којих је пет писано за кларинет и клавир, а по једна за два кларинета и клавир и четири кларинета. Три композиције, заправо, представљају обраде мелодија народних песама и игара новопазарског краја („Народна из Санцака”, „Снијег паде” и „Телал виче”), док су четири оригиналне теме прожете мотивима традиционалне музике новопазарског краја („Пештерска пасторала”, „Песма пастира”, „Мала пасторала” и „Пештерски мотив”).

Након сагледавања методичких захтева из области методике наставе музичке културе који се односе на слушање музике, програмских захтева за предмет Музичка култура, структуре самих композиција, као и критеријума за њихов избор за слушање у настави музичке културе у основној општеобразовној школи, утврдили смо да су све композиције збирке *Пешићерски мотиви*, *Албум композиција за кларинет и клавир* композитора Сулејмана Ђатовића методички применљиви садржаји у области/теми слушања музике од трећег разреда. На овим музичким садржајима ученици могу да:

– опажају средство извођења (кларинет, клавир) и повезују карактер дела са изражајним елементима и инструментима – „Пештерска пасторала”;

- опажају средство извођења (кларинет, клавир), уочавају елементе народне музике (мелодију и ритам) и повезују их са инструментима и њиховим звучним могућностима – „Народна из Санцака”;
- опажају средства извођења (кларинет, клавир), мелодију народне песме у деоници кларинета, карактер, темпо, распоред и међусобни однос одсека у музичком делу – „Снијег паде”;
- опажају средство извођења (кларинет, клавир), делове и њихове међусобне односе, те повезују карактер дела са изражајним елементима и инструментима – „Песма пастира”;
- опажају средство извођења (кларинет, клавир), карактер, темпо, распоред и међусобни однос одсека – „Мала пасторала”;
- опажају средство извођења (два кларинета, клавир), мелодију истоимене народне песме, као и делове у слушаној композицији – „Телал виче”;
- опажају средство извођења (четири кларинета), карактер, делове и имитацију као начин грађења облика – „Пештерски мотиви”.

Пажљиво осмишљеним и добро организованим слушањем ових композиција наставник, поред остваривања методичких и програмских захтева у области слушања музике, код ученика може подстаћи интересовање и развијати љубав према музичком уметничком стваралаштву прожетом мотивима музичке традиције краја у коме одраста.

Надамо се да ћемо овим радом допринети упознавању скромног стваралачког опуса композитора Сулејмана Ћатовића, унапређењу наставе музичке културе у Србији и подстицању музичких педагога на нова истраживања стваралаштва (вокално-инструменталних и инструменталних композиција) композитора из осталих крајева Србије. Оваквим представљањем и методичким вредновањем мање познатих али значајних музичких аутора наставници би добили могућност да оплемене редовну наставу додатним садржајима, а ученици да се упознају са музичким ствараоцима поднебља у којем живе. Сматрамо да би проширивање листе препоручених садржаја композицијама Сулејмана Ћатовића, као и других значајних, али мање познатих композитора, обогатило програме наставе и учења за предмет Музичка култура у Србији.

ЛИТЕРАТУРА

- Големовић (1985): Д. Големовић, Предговор, Сулејман Ћатовић, „За градом вода студена”, *Народне њесме из Санцака*, стр. 2, Београд: Савез аматера Србије.
- Ђенадер (2001): В. Ђенадер, Предговор, Сулејман Ћатовић, *Пештерски мотиви*, *Албум композиција за кларинет и клавир*, стр. 2, Београд: Атеље „Classic”.
- Ђенадер (2010): В. Ђенадер, *Сулејман Ћатовић, Концерт сећања на Сулејмана Ћатовића*, одржан 10. 12. 2010. у 18.00 у сали Школе основног музичког образовања „Петар Стојановић”, Уб.

ИАРНПа (Историјски архив „Рас“ Нови Пазар), Дечји фонд „Тршо“, Нови Пазар, инв. бр. 4, Матична књига деце.

ИАРНПБ (Историјски архив „Рас“ Нови Пазар), Учитељска школа „25. мај“, Нови Пазар, инв. бр. 1, Матична књига радника.

Кос (1963): К. Кос, Апсолутна музика, у: Ј. Андреис (ур.), *Музичка енциклопедија 1*, 53, Загреб: ЈЛЗ.

Концертнй сећања на Сулејмана Ђајновића, одржан 10. 12. 2010. у 18.00 у сали Школе основног музичког образовања „Петар Стојановић“ у Убу.

Концертнй насћавника Школе основној музичкој образовања, одржан 24. 12. 2015. у 18.00 у сали Школе основног музичког образовања „Стеван Мокрањац“ у Новом Пазару.

Крајачић (1981): Г. Крајачић, „*Сћанковић*“ 1831–1981, Београд: Музичка школа „Станковић“.

Недељковић (2012): Д. Недељковић, Друга смотра стваралаштва срских композитора, Промоција дела домаћих аутора, *Глас Тамнаве*, 12, 6. 12. 2012.

Никшић (2017): Н. Никшић, Народна песма као инспирација у стваралаштву Сулејмана Ђатовића, у: С. Маринковић, С. Додик, Д. Панић Кашански (ур.), *Традиција као инспирација*, 447–457, Бања Лука: Академија умјетности.

Никшић, Пучић (2020): Н. Никшић, Џ. Пучић, *Сулејман Ђајновић – Пешићерски мојиви*, Нови Пазар: КУД младих.

РСЈ (2018): Пасторала, у: Мато Пижурица (ур.), *Речник срјској језика*, 879, Нови Сад: Матица српска.

Програм наставе и учења за први разред основне школе, *Просвећени гласник*, 10/2017, Београд: Службени гласник Републике Србије.

Програм наставе и учења за други разред основне школе, *Просвећени гласник*, 16/2018, Београд: Службени гласник Републике Србије.

Програм наставе и учења за трећи разред основне школе, *Просвећени гласник*, 5/2019, Београд: Службени гласник Републике Србије.

Програм наставе и учења за четврти разред основне школе, *Просвећени гласник*, 11/2019, Београд: Службени гласник Републике Србије.

Програм наставе и учења за пети разред основне школе, *Просвећени гласник*, 15/2018, Београд: Службени гласник Републике Србије.

Програм наставе и учења за шести разред основне школе, *Просвећени гласник*, 15/2018, Београд: Службени гласник Републике Србије.

Програм наставе и учења за седми разред основне школе, *Просвећени гласник*, 5/2019, Београд: Службени гласник Републике Србије.

Програм наставе и учења за осми разред основне школе, *Просвећени гласник*, 11/2019, Београд: Службени гласник Републике Србије.

Рајишић (1987): Б. Рајишић, Сулејман Ђатовић, Из детињства и читанке, *Тамнавске новине*, 4, 1. 7. 1987.

Сковран (1963): Д. Сковран, Програмска музика, у: Ј. Андреис (ур.), *Музичка енциклопедија 2*, 440–441, Загреб: ЈЛЗ.

Стојановић (1996): Г. Стојановић, *Насћава музичке културе од 1. до 4. разреда основне школе*, Приручник за учићеле и сћуденије учићелској факултетна, Београд: ЗУНС.

Ћатовић (1985): С. Ћатовић, *За прагом вода стијудена, Народне њесме из Санџака*, Београд: Савез аматера Србије.

Ћатовић (1989): С. Ћатовић, *Свака њица њ'јездо има, Лирске народне њјесме из Санџака*, Подвис: Стил.

Ћатовић (2001): С. Ћатовић, *Пешићерски моѡиви, Албум композиција за кларинет и клавиr*, Београд: Атеље „Classic”.

Naka K. Nikšić

University of Belgrade
Teacher Education Faculty
Department in Novi Pazar

METHODOLOGICAL APPLICABILITY OF SULEJMAN ĆATOVIĆ'S INSTRUMENTALS IN TEACHING MUSIC

Summary: Teaching music in lower grades of elementary school, as prescribed by the curricula, includes listening to music, performing music and expressing musical creativity, while in the upper grades it includes identifying musical instruments, listening to music, performing music and expressing musical creativity. This kind of curricula give teachers the opportunity to, in addition to the prescribed ones, to the extent of up to 30%, use additional musical contents that correspond to the requirements specified for a certain grade.

The work of Sulejman Ćatović Sulja (born in Sjenica in 1931, died in Ub in 2010), music educator, melographer and composer, was inspired by the folk songs of the Novi Pazar region. Our analysis deals with two collections of choral pieces (*Za gorom voda studena, Narodne pesme iz Sandžaka* and *Svaka tica gn'jezdo ima, Narodne liske pjesme iz Sandžaka*) and a collection of instrumentals entitled *Pešterski motivi, Album kompozicija za klarinet i klavir*. Although the pieces were created much earlier and were performed over a long period of time, the collection was not released until 2001. It was presented to music theorists in 2017, and studio recorded in 2018. However, it has never been evaluated from the aspect of teaching music.

The aim of our analysis was to investigate whether Sulejman Ćatović's instrumentals from *Pešterski motivi, Album kompozicija za klarinet i klavir* are applicable in teaching music in elementary schools, more specifically in the activities of listening to music. The method of theoretical analysis was used to examine the requirements and contents of the music curricula, as well as the structure of the music pieces themselves from the aspect of teaching methodology. The analysis showed that all Ćatović's instrumentals are methodically applicable in the activity of listening to music in elementary school, in respect of students' age.

Keywords: Sulejman Ćatović, instrumentals, listening to music, musical contents.